

"כך היא גאולתם של ישראל..."

שיעורים בנושא מהלכי הגאולה
והתנאים להופעתה הנלמדים
מחומש שמות.

שְׁמֵהֶם פָּרָסָם

בְּדַבְרֵי בְּבוֹמֵינוּ, וְקִרְוֵנוּם לְקִרְבָּהּ, שִׁישְׁרָאֵל בִּימֵי מִשְׁחָ קֶדֶם צִאֲתָם
מִמִּצְרַיִם הַפְּסִידוּ דַרְכָם וְהִסְרֹו בְרִית מִיְהוָה וְלֹא הָיָה קֶדֶם סְהוּל

אֵלָא שְׂכַס לַיִּי בְּקִרְבֵּי, עַד שֶׁבָּאָה מִצְוַת פָּסַח וְאָמַר הָאֵל לְמִשְׁחָ:
וְלֹא-עֲרַר לֹא-יֵאכַל בּוֹ (שמות יב, מח) וַיִּצְטַח בְּצִוְיַת הַיְהוָה וְאָבָה

אָמַרְו חֲקֵמֵינוּ, וְקִרְוֵנוּם לְקִרְבָּהּ: "מִשְׁחָ הָיָה קֵץ וַיהוֹשֻׁעַ פִּרְצֵ
וְאֶהְרֹן מוֹצֵץ" וְאָסְפוּ עֲרִילוֹת חֲסָרִים חֲסָרִים, וְהָיָה דָם מִיְהוָה מְתַקֵּב

בְּדָם פָּסַח - וְכִנָּה הָיָה רִאיוֹנִים לְקָאֵל, וְהוּא דָבָר הֵי לְיִחְזָקְאֵל וְטוֹ, וְהוּא
וְאָרָאָד מְחַבֵּסֶס בְּדָמֵי, וְאָמַר לְךָ בְּדָמֵי הָיָה, וְאָמַרְו עֲלֵיהֶם

הַשְּׁלֹוֹם: "שְׁמֵהֶם קִלְקְלוּ בְּצִוְיֹתֵי, לְדָבָר הֵי: בְּרֹאֲשֵׁי שְׁמֵיהֶם עֲלֵיהֶם
בְּגוֹת אֶם-אֶחָת הֵי" (יחזקאל כג, ב) - וְעַם הָיִתְּמָם בְּנֵה הַעֲנֹן הַקָּדֵץ,

בְּשִׁבְיֵי שְׁאָמַר מִשְׁחָ בְּרַגְוֵי עֲלֵי הַשְּׁלֹוֹם: וְהוּא לֹא-יֵאֱמִינוּ לִי
(שמות ד, א) הָאֵל עֲלֵימֵו הֵי עַל זֶה וְאָמַר לִי: מִשְׁחָו הֵם פִּאֲמִינִים

בְּנֵי פִאֲמִינִים, הֵם מִצְּמִינִים - דְּקִתִּיב (שם, לא): וַיִּצְמַן הַקָּדֵץ
וְדָבָר מִצְּמִינִים - דְּקִתִּיב (בראשית טו, ו): וְהָאֱמִין פֶּה

וַיִּחְשְׁבֶהָ לִי עֲדָקָה, אֲבָל אֶתָּה - אֵין סוֹפֵךְ לְהַבְּאִינִי, דְּקִתִּיב
(במדבר כ, יב): יַעַן לֹא-הִתְקַדְּמְתָם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי, וְנִעְנַשְׁתָּם לְאֶתְרָה

כְּמוֹ שֶׁבָּאָרוֹ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלֹוֹם: "הַחֹשֶׁד בְּקִשְׁרִים זָקָה בְּגוֹטָה
טוֹ נָא לְקִי - מִשְׁחָו".

וְהוּא לֹא יֵאֱמִינוּ לִי

וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלֵי - כִּכֵּר זִיארְו כִּסְרֵי זִרְאִשִׁים

כִּי־אֵין יִצְיָו הֵי וְזִכְרֵת דְּמִשְׁמַעוֹת שְׁמִיעָה נְקוּל

הוּא דְיוֹק לְהַחֲנוּן בְּדַבְרֵי, וְאִמַר מִשְׁחָ שֵׁלֵא

יֵאֱמִינוּ כִּלְלֵי שִׁבָּ לְגִבּוּל, וְלֹא יִשְׁמְעוּ לֵב לְהַחֲשִׁיב

דַּבְרֵי כִמוֹ שֶׁרָאָו לְדַקֵּק נְמִי שִׁבָּ לְדַבְרֵי כִשֵׁם

הֵי: כִי יֵאֱמָרוּ לֹא נִרְאָה אֲלֵיךְ הֵי - לֹא קִטְרָג

חִיּוֹ עֲלֵיהֶם כִי מַעֲטֵי חֲמוּנָה הֵם בְּגִבּוּלָה, שֶׁהֵי

לוֹחֵם הֵמָּה מִנְקִשִׁים וְעַקְוֵי אֵל הֵי, אֲלֵא לֹא יֵאֱמִינוּ

כִי נִרְאָה הֵי אֵל מִשְׁחָ זִיחוד, שֵׁלֵא הֵי יוֹדְעִים אֵם

מִשְׁחָ לְגִבּוּל זִחורה המסורה להם מן האנזום ולא

נחסידות, שהרי בקטנותו גדל צפנתון של מלך,

ועוסק נחמדות, ומיד שֵׁבָּ לְרִאוֹת זִלְתָּ חֲמוּנֵי,

אִיעַר טִיבָה שֶׁכֵּה מַעֲיָק קִדוּשָׁם יִשְׂרָאֵל, וְמוֹלֵד

דַּעַת זִמֵּי הַלֵּסֵם הֵיָה רִאוֹ שִׁיחָה נְגִלָה הַקִּבְיָה

לְהִתְקֵן שִׁיחָה נְבִיאַ עַד כִּה נְמוֹרִים, כִּמְצוּרֵי

זִיחוקאל כִי שִׁחָו נְבִיאִים זִמְרָרִים וְהוֹבֵא בְּפִרְסֵי

כֵּאֵן [מְקִרָא לִי], וְכִסְרֵי שְׁמוּאֵל אֵי זִי כְּחִיב הַנְּגִלָה

נְגִלְמֵי לְבִיב חֲזִיק, וְהֵי הֵיָה טַעֲנָת מִשְׁחָ שִׁיחָמְרוּ

לֹא נִרְאָה אֲלֵיךְ הֵי, וְיִזְוֹר עוֹד לְפִינֵי מַה שִׁיחָה

מִן הַדַּעַת עוֹד לְהִרְכֵּר אַחַר מִשְׁחָ. [וְאִחַר כֵּל זֶה

נַחֲשָׁד לַעֲנוֹן לְמַשְׁחָ עַל זֶה, כְּדִיאִמָּה שִׁכַּח דָּף לִי, וְלִי,

כֹּאשֶׁר יוֹדַע הֵי שְׁמִי" הֵי יִשְׂרָאֵל מִחֲמִינִים]:

וְהוּא לֹא יֵאֱמִינוּ לִי

וְהוּא לֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלֵי - כִּכֵּר זִיארְו כִּסְרֵי זִרְאִשִׁים

כִּי־אֵין יִצְיָו הֵי וְזִכְרֵת דְּמִשְׁמַעוֹת שְׁמִיעָה נְקוּל

הוּא דְיוֹק לְהַחֲנוּן בְּדַבְרֵי, וְאִמַר מִשְׁחָ שֵׁלֵא

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי. אותה שעה דבר משה
שלא כתיב. הקב"ה איל וישמעו לקולך והוא אמר והן לא יאמינו לי.
סיד השיבו הקב"ה כשימחו נתן לו אותות לפי דבריו. ראה מה כתיב
אחריו ויאמר ה' אלו מה כוונתך ויאמר משה. כלומר מזה שבין אחת
צויר ללקות שארה טוציא שם רע על כני. הם באמינים בני מאמינים.
מאמינים שנא' ויאמץ העם. בני מאמינים שנא' (מלשי טו) והאמין בה'.
צויר משה טעמה הנחש שהוציא לה' על כוראו שנא' (סו כ) כי ורע.
אלהים וט'. כשם שלקה הנחש כך זה עתיד ללקות. ראה מה כתיב ויאמר
השליכו ארצה וישליכו ארצה ויהי לנחש. לפי שעשה טעמה נחש
לכך הראה לו את הנחש כלומר עשית טעמה של זה:

משה כהן, שנתן, ע, טו, כ

(כ) מזה בידך, לכך נכתב חיבה אחת, לדרוש, מזה שכידך
אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים.

(ג) ויהי לנחש, רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל, וחפש
אומנתו של נחש.

אף כאות זה רמז שלשון הרע סיפר באמרו: לא
יאמינו לי (לעיל פסוק א), לפיכך הלקוה בצרעת' כמו שלקחה
מרים על לשון הרע.

והי' שפתיך ויסר צונק ותפאתה' תכפר (שם, וז) וְלֹא כִפְרָה
עַד שֶׁתִּרְגַּו מִנְּשִׁיחָה, בְּאֶשְׁרֵי אָמַרוּ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלֹוֹם.

וּכְמוֹ כֵּן יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנוֹ שֶׁעֲוִיהוּ הִרְבּוּ עוֹנוֹת, כְּמוֹ שְׁאָמַר: הוּי
גוֹי חֲסָא וְגוֹי (ישעיה א, ד): וְהָיָה בְּהֶם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ

שְׁאָמַר (שם נו, ח): וְאֶחָד הַבְּלָת וְהַמְּזוּזָה שְׁמָתָ וְזָרוּגְנֵי, וְהָיָה
בָּם כְּמוֹ כֵּן שׁוֹפְכֵי דָמִים, כְּמוֹ שְׁאָמַר (שם א, כא): אֵיכָה הָיְתָה

כִּי זָוְנָה וְגוֹי וְעֲתָה מְרֻבָּחִים: וְכִמוֹ כֵּן מְחַלְלֵי שֵׁם שְׁמִי, כְּמוֹ

שְׁאָמַר (שם כב, יג): אֲבָל וְשָׁחַף כִּי מְחַר נְמוֹתַי, וְכִזּוּ מְצוּוֹתַי הֵי,
כְּמוֹ שְׁאָמַר (שם ט, יא): סוּרוּ מִזִּבְחֵי הַטֹּב מִזִּבְחֵי אֲרָח הַשְּׁפִיתוּ

מִפְּגִינוֹ אֶת-קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל. - וְעַם-כָּל-זֶה בְּשִׁבְיֵי שְׁאָמַר: וּבְתוֹךְ

עַם-טָמֵא שְׁפִיתִים אָנֹכִי יֹשֵׁב (שם ו, ה) - מִיָּד: וְנִצֵּף אֲלֵי

אֶחָד מִן-הַשְּׂרָפִים וְיִבְדּוּ רִצְפָתָהּ... וְנִצֵּף עַל-פִּי יֵאֱמָר: הִנֵּה נִצֵּץ

זֶה עַל-שְׁפִיתֶיךָ וְיִסַּר צוֹנֵק וְתִפְאֵתְהָ תִכְפֹּר (שם, וז) וְלֹא כִפְרָה
עַד שֶׁתִּרְגַּו מִנְּשִׁיחָה, בְּאֶשְׁרֵי אָמַרוּ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלֹוֹם.

וְהוּא לֹא יֵאֱמִינוּ לִי

וְהוּא לֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלֵי - כִּכֵּר זִיארְו כִּסְרֵי זִרְאִשִׁים

כִּי־אֵין יִצְיָו הֵי וְזִכְרֵת דְּמִשְׁמַעוֹת שְׁמִיעָה נְקוּל

הוּא דְיוֹק לְהַחֲנוּן בְּדַבְרֵי, וְאִמַר מִשְׁחָ שֵׁלֵא

יֵאֱמִינוּ כִּלְלֵי שִׁבָּ לְגִבּוּל, וְלֹא יִשְׁמְעוּ לֵב לְהַחֲשִׁיב

דַּבְרֵי כִמוֹ שֶׁרָאָו לְדַקֵּק נְמִי שִׁבָּ לְדַבְרֵי כִשֵׁם

הֵי: כִי יֵאֱמָרוּ לֹא נִרְאָה אֲלֵיךְ הֵי - לֹא קִטְרָג

חִיּוֹ עֲלֵיהֶם כִי מַעֲטֵי חֲמוּנָה הֵם בְּגִבּוּלָה, שֶׁהֵי

לוֹחֵם הֵמָּה מִנְקִשִׁים וְעַקְוֵי אֵל הֵי, אֲלֵא לֹא יֵאֱמִינוּ

כִי נִרְאָה הֵי אֵל מִשְׁחָ זִיחוד, שֵׁלֵא הֵי יוֹדְעִים אֵם

מִשְׁחָ לְגִבּוּל זִחורה המסורה להם מן האנזום ולא

נחסידות, שהרי בקטנותו גדל צפנתון של מלך,

ועוסק נחמדות, ומיד שֵׁבָּ לְרִאוֹת זִלְתָּ חֲמוּנֵי,

אִיעַר טִיבָה שֶׁכֵּה מַעֲיָק קִדוּשָׁם יִשְׂרָאֵל, וְמוֹלֵד

דַּעַת זִמֵּי הַלֵּסֵם הֵיָה רִאוֹ שִׁיחָה נְגִלָה הַקִּבְיָה

לְהִתְקֵן שִׁיחָה נְבִיאַ עַד כִּה נְמוֹרִים, כִּמְצוּרֵי

זִיחוקאל כִי שִׁחָו נְבִיאִים זִמְרָרִים וְהוֹבֵא בְּפִרְסֵי

כֵּאֵן [מְקִרָא לִי], וְכִסְרֵי שְׁמוּאֵל אֵי זִי כְּחִיב הַנְּגִלָה

נְגִלְמֵי לְבִיב חֲזִיק, וְהֵי הֵיָה טַעֲנָת מִשְׁחָ שִׁיחָמְרוּ

לֹא נִרְאָה אֲלֵיךְ הֵי, וְיִזְוֹר עוֹד לְפִינֵי מַה שִׁיחָה

מִן הַדַּעַת עוֹד לְהִרְכֵּר אַחַר מִשְׁחָ. [וְאִחַר כֵּל זֶה

10

המדרגה השלישית היא: ישראל מאמינים, כמאמר חז"ל, שעל דברי משה רבינו: "והן לא יאמינו לך", השיב לו רבנו-של-עולם: "הן מאמינים בני מאמינים"⁶⁸, בני אברהם שנאמר עליו "והאמן בדי"⁶⁹. הביטוי "מאמינים בני מאמינים" מצוין שם אמונה עוברת בירושה, ושהיא שייכת לטבעם של ישראל. מרן הרב קוק היה אומר: "באפיקורסות היהודית הגדולה ביותר, יש יותר אמונה מאשר בתורת-העולם של עמים אחרים"⁷⁰. הא כיצד? הרי זה מאמין והלה כופר? אלא שמונה אינה מתחילה מן המאמץ האישי, אלא אנו עם של מאמינים, סוג אמונה של אנשים מלאי אמונה ודבקות בדי', ואם יש יהודי מלוגי שאינו מאמין, זו בעיה פרטית שלו: הוא מעוכב מלהאמין, אינו רוצה או אינו מצליח, אך הוא שייך לטוב של אנשים מאמינים. יש להבחין בין ערך אישי לבין ערך סוגי⁷¹. למשל, אופנים תקינים הינם יותר שימושיים מאשר מטוס מקולקל, אך זהו באופן אישי. מבחינה מהותית המטוס הוא לעילא במימא, יבוא יום ויתוקן, אך האופנים לעולם ישארו אך אופנים. אנו כולנו שייכים לעם של מאמינים שחתומה בלבבם הכונה של התקשרות לדי', דבקות בדי', צמאון טרא לדי'. תכונה זו לעולם אינה נעלמת, היא בוערת בלבבות כלי הרף, תוקד על המזבח הפנימי של האדם מישראל לא תכבה.

אנו עם של מאמינים, הטבע שלנו הוא להאמין. ודאי שצריך להאמין, אך נקודת המוצא של אמונה זו, היא: כלל-ישראל. בשיחה לחיילים מן השירה שאל אחד החיילים בסגנון ישיר: "הרב, האם אני יכול להיות יהודי? בלי להאמין בתורה?" השיב לו רבינו אף הוא בסגנון ישיר: "אתה אומר: בלי להאמין. זו טעות! זו טעות בעצמך. איך מכיר את עצמך כהוגן?" אף אחד לא מכיר את עצמו! — "זהו. אסביר זאת קצת יותר בהתמקקה, והוא ענין פשוט מאוד"⁷². תגדלות היא אכן להסביר דברים עמוקים בפשטות. גם החומש שהילד לומד הוא פשוט ויחד עם זה תכלית העומק. — "הכל חוזר למה שהזכרתי קודם. כשלומדים מתוך המקורות מה ענינו של עם ישראל, רואים שלא התחלנו ומתמול שלשום, אלא מדורות ומקדם העולם. שאל אבך וידעך, זקנך ויאמרו לך"⁷³. העובדה של עם ישראל, הפסיכולוגיה הלאומית של עם ישראל, והנשמה של עם ישראל, אינן מתחילות ממך — מלוגי — באופן אישי פרטי. אתה אומר שאיך מאמין? זו טעות, כי אתה חלק של עם ישראל, אתה חלק חשוב ומיוחד בתוך כלל-ישראל, בתוך הפסיכולוגיה הכללית הלאומית של עם ישראל, כמו שאמנים, כמו שכתוב בתורה: ויאמינו בדי' ובמשה עבדו"⁷⁴. כך אנו מראשית היצירה ומראשית ההיסטוריה שלנו. אלא שהתגלגלו בין הגויים, ומתוך התבלבלות טעינו בהכרת עצמנו. עלינו לדעת את עצמנו, ולזהות את עצמנו בתוך חלקים של עם הנצח, בתוך השייכות הכללית לעם ישראל. אתה אומר שאיך מאמין — האם אתה יודע מה היא אמונה בכלל? אמונה אינה מתחילה מזהירות הפרטים. ישראל מאמינים⁶⁸, האמונה מתחילה מעובדות שראת השכינה בניו"⁷⁵. "אם היית מכיר את עצמך בתוך חלק של העם הנפלא הזה, לא היית אומר שאיך מאמין. האמונה אינה מתחילה ממך, באופן אישי אינדיבידואלי, מתמול שלשום, אלא מהפלא המיוחד של עם ישראל בהיסטוריה.

ישראל מאמינים

13

הרב מוסיף לכאן מדוע אם אין אנו מכירים במעלתנו האמיתית, נגרמת השפלה לכל חיינו: "כשישראל מכירים את מעלתנו העליונה או הם משכילים לדעת, שכל ששוקה של הדר קדושה, של הגברת כח תורה ונצח ד', של הדרן של מדות טובות ודרכי ישרו הם הם דברים שבעיני לאומה". כאשר ישראל יודעים את טגולתם וערכם האלהי, הם מצאיים את הדישה לטוב ולישר, לתורה ולקדושה, כתביעה פנימית ועצמית הבאה מתוכם באופן טבעי, ולא כחובה המוטלת עליהם מבחוץ. כאשר אנו לומדים ומקיימים את התורה מתוך יחס כזה - שהוא עומק היחס שלנו באמת - חיים מתעלים והתורה מרווה במרוק את הצימאון היותר מקורי ועצמי שלנו.

אמונת האדם בחייו כסוד לתשובה והתעלות

14

זו דרכו של הרב בכל הדרכותיו וקריאתיו לתשובה. אין הוא משתמש בנוסח של חיובים וציווים כגון: 'בתי ישראל, התורה מצווה אותך ללכת באופן צנוע' - אם-כי ודאי אמת הדבר שהתורה כולה מחייבת מצוה - אלא הוא מברר ומביע את עומק קשר נפשם של ישראל עם חיובי התורה, ואת הדרכות של תורה כטבע המקורי והעצמי של האומה. בהתודעות האדם אל עומק טבעו העצמי, יש כח נפלא ואדיר המסוגל לחולל מהפך בכל דרכי חייו; כאשר הוא מתודע לערכו של עם-ישראל, לשרוש החיים שנשמתו ענף ממנו, וידיעה זו מתחזרת לו ומבריקה בהכרתו - מתרומם הוא לרצון קבוע לשים את דרכי חייו על-פי טבעו זה, כדי שלא יעמדו בסתירה לעצמיותו. פעולה חינוכית זו היא אידיאלית ומרוממת, אינה נעשית בהטפה חיצונית, ומביאה להתאמת כל שיעור קומת האדם אל גובה נשמתו.

יש לבנות באומה את התודעותה אל עצמה, אל עומק נשמתה, עד שמתוכה תבקש את העילוי והקדושה. מהלך זה שייך לשלב הגאולה בו אנו נמצאים ולכל המשברים והיסורים הפוקדים אותנו, שתפקידם לברר את היחס הטבעי של העם עם אורחות התורה והקדושה, וליצור תודעה לאומית, הכרה והרגשה חיונית של העם בשאפיותו הלאומית המיוחדת ובאופי המיוחד של חיבורו לארצו כיממלכת כהנים וגוי קדוש. מדרגת דעת זו צריכה להתברר בקרבנו, עד שייכיר כי כאשר הוא נושט אותה אין לו קיום והוא הולך ומתורדר. והי דרך התוכחה המתבקשת בדרותינו - לברר שאם אין אנו הולכים בדרכה של תורה אנו מתנכרים לטבענו, לאדם שבנו, לתכונה הישראלית המיוחדת שהיא עומק עצמיותנו. "ולא תאמין בחייך" (וברים כה, טו) היא עומק קללת הגלות, ו'תאמין בחייך' הוא המפתח והיסוד לתחייה ולגאולה"⁷⁶.

כאשר מכירה האומה את מעלתה העליונה, היא משתוקקת להתקרב לטבעה. ע"כ היא מוספת מעלות בכל דבר טוב, ומתעלה בקרבך ד' אל אמת". מתוך שאינה יכולה להיפרד מטבעה העצמי, משתחררת היא מכל שעבוד לגורמים זרים ומשפילים שדבק בה. כל הכתוב בתורה, בנביאים ובכתובים, בענין בחירתם של ישראל וטגולתם, מכון להביאנו להכרת עצמנו, מה אנו ומה חיינו.

ישראל מאמינים

9

כבר הראנו דעת חז"ל כי בשעה שאין קללת ה' רבוצה על ארצנו להיות שממה או רצונו יתי' שתתישב הארץ על ידי ישראל עמו, וכמו שאמר ה' ליצחק אבינו "ישכן בארץ" ופירשו חז"ל במי"ר "עשה שכונה בארץ, הוי זורע הוי נוטע הוי נציב", ועי"ג שהפלטשים הושיבוה או לפי צרכם ועדין לא הגיעה המעשה ושינלוה זרע אברהם, מכל מקום היה רצון ה' שיעשה יצחק מצדו איזה שובב ושכונה לפניו. והנה בעת החיה קול דודנו הקב"ה עלינו עיי' שאנו רואים כמה סבות היוצאות מהמטב יתי' כי כך ברצונו יתי' שתתישב הארץ לאט לאט עיי' נחיה ישראל, והטה לב מלך, הקיסר ירום הודו, ושריו להרשות לעשות ועד וחברה לאסוף כסף "לתמוך את אחינו עובדי אדמה ובעלי מלאכה אשר בא"י"⁷⁷ וטו"א, והועד הזה מתנהג עי"פ חקים ישרים בדעת הממשלה, אות הוא כי כך עלה ברצון ה' לעשות שובב עיי' ישראל בארצנו הקדושה. ועלינו להעיר ולפתח רוח אהבת הארץ ולמלא אחר רצון ה' בכל אופן שידמנו לפנינו, אם בפעולה ופועלה חומרית, בעבודת האדמה או בהרשת המעשה או במסחר, אם בפעולה רוחנית היינו הדפסת ספרים מועילים לענין הנשגב, ואין לנו לחשוב מחשבות כי ראוי היה הדבר הגדול הזה באופנים אחרים כאשר מצויר בדעות בני האדם, כי על זה לקה משה רבינו על שאמר "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה'", ולקה עיי' כדאיתא במשי' שבת (צו, א). והדבר ברור שלא אמר משה שלא יאמינו למשה כי נראה אליו ה'. והיינו משום מבקשים, אלא אמר משה שלא יאמינו למשה להם מן האבות וגם לא נודע של ה' היו יודעים את משה לגדול בתורה המסורה להם מן האבות וגם לא נודע בקדושה וחסידות, שהרי היה בעורו דל בפלטיץ של פרעה, ועוסק בהכמות חזונית, ומלושב ומדבר כמצרי, עיי' חשבונו בנות יתרו כאיש מצרי. ולפי דעות בני האדם היה ראוי יותר שיארה ה' לאהרן קדוש ה' שהיה נביא עזי במצרים, כמשייכ בסי' שמואל (ש"א ב, כז) "הנגלה נגליתי לבית אבך" וגוי. וזאת היתה טענת משה רבינו שיאמרו ישראל "לא נראה אליך ה'", ועיי' וראה הקב"ה אות המטה שנתפך לנחש והיה ראש המטה לראש הנחש וקצה המטה לונב הנחש, וצוהו ה' לאחוז בנזבו ונתהפך למטה, והיה ראוי להיות שוב קצה המטה מה שאין מקום לתופשו כך בכפו, אבל לא כן היה, אלא - "וייה למטה כמפוי", היינו שנתהפך קצה המטה להיות לראש המטה וכדך שיתופשים המטה בכף. ובהו הראה מעי"פ שאיך כדאי בעינינו אלה להיות זנב לאריות, כמ"ם בוכות האבות נהפך משה רבינו לראש מנהיגי הדור שהוא משל למטה ושבת. והנה נענש משרעייה על שחשד את ישראל לאמר כי לא יאמינו ש'נראה ה' למשה להוציא את ישראל ממצרים, כי באמת אין לחונו דעה את ה', וכאשר אמר עיי' ישעיה הנביא (נה, ח) "כי לא מחשבות מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי" וכן לעת כזאת אחרי אשר אנו רואים מתוך עלילותיו, ושעיר את לב הנדיב להפליא לעשות לטובת הישוב, והטה את לב השולטן ושריו להסכים לזה, אותותיו אלה הן הן דבריו כמו שכתוב (תהלים קה, כז) "ישמו בם דברי אותותיו", ואין לנו להתחכם לאמר כי נצרך להיות באופן אחר.

ברית כרותה היא לכנסת ישראל כולה שלא תטמא טומאה גמורה. גם עליה תוכל הטומאה לפעול, לעשות בה פגמים, אבל לא תוכל להכריתה כליל ממקור החיים האלהיים. רוח האומה שנתעורר עכשיו, שאומרים רבים ממחזיקיו שאינם נוקקים לדוח אלהים, אם היו באמת יכולים לבסס רוח לאומי כזה בישראל היו יכולים להציג את האומה על מעמד הטומאה הכליון. אבל מה שהם רוצים אינם יודעים בעצמם, כי מחובר הוא רוח ישראל ברוח אלהים, עד אשר אפילו מי שאומר שאיננו נוקק כלל לדוח ד', כיון שהוא אומר שהוא חפץ ברוח ישראל הרי הרוח האלהי שורה בתוכו ונקודת שאיפתו גם בעל כרחו. היחיד הפרטי יכול לתקן את עצמו ממקור החיים, לא כן האומה כנסת ישראל כולה, על כן כל קניינו של האומה, שהם חייבים עליה מצד רוחה הלאומי, כולם רוח אלהים שורה בם: ארצה שפתה, תולדתה, מנהגיה. ואם המצא תמצא בזמן מן הזמנים התעוררות רוח כזאת, שיאמרו כל אלה בשם רוח האומה לבריה, וישתדלו לשלול את רוח אלהים מעל כל קניינים הללו וממקורם הגלוי שהוא רוח האומה, מה צריכים או צדיקי הדור לעשות? למרוד ברוח האומה, אפילו ברבור, ולמאס את קנייניה. זהו דבר שאי אפשר: רוח ד' רוחו ישראל אחד הוא. אלא שהם צריכים לעבוד עבודה גדולה לגלות את האור והקדש שברוח האומה, את אור אלהים שבתוך כל אלה, עד שכל המחזיקים באותן המחשבות שברוח הכללי ובכל קניינו ימצאו את עצמם ממילא שהם עומדים שקועים ומורשעים וחיים בחיי אלהים, מוזהרים בקדושה ובגבורה של מעלה.

ישנם מצבים בהם הנהגת החיים הכללית של האומה היא בנמיכות ובשפלה, השאיפות, שיקול הדעת, החינוך והתרבות הם ברמה גסה ונמוכה, שלא לפי גובה נשמתה. הסיבה לרוב המצבים הללו היא "חסרון הכרה אמיתית במעולתה הגדולות, יסוד גאותן של ישראל שנשלה מהם". על הפסוק "במסתרים תבנה נפש מפני נה" (ירמיה יז, יז), דורשת הגמרא במסכת חגיגה (ה, ב): "מאי מפני גוה? ... מפני גאותן של ישראל שניטלה מהם ונתנה לעובדי כוכבים". גאוה זו איננה הגאוה השלילית, חלילה, אלא האמונה בגדולות מעלתנו כעם והנדרות הפנימית כי מסוגלים אנו לחיות על-פיה וכי כל הצלחת ואושר חיינו תלויים במעלה זו. משמעותה של נטילת גאוה זו, היא שסרה מעמנו האמונה האמיתית במעלת איתא בהרתנו וביכולתנו לחיות על-פיה. יסוד הגלות נעוץ בכך שאמונה זו ניטלה, מפני שכאשר עסישראל מכיר את עצמו באמת, הוא מואס באופן טבעי בגלות, בשיעבוד לתרבויות זרות ובטמיעה בעמי נכר, ומבקש בכל ע' לחיות את חייו כעם בארצו על-פי טבעו המקורי והקדוש. בשעה שהכרה זו מעלתנו כעם מעורפלת ואינה חיה בבהירות הדעת וברגש בריא, באה השפלה כללית לאומה.

בימיו מתקיימת תעמולה אקטיבית ואגרסיבית, שמגמתה לטשטש ולהנמיך את הדימוי העצמי שלנו כעם ד', על-ידי החדרה של רוח זרה, דעות ומחשבות נכריות, לתוך התרבות, כדי ליצור הכרה ותחושה שאנו עם ככל העמים. לשם כך מפרסמים שעוריות, שחיתות ופגעים הקיימים בחברה, כדי להרגיל אותנו להסתכל על חיינו כחיים שכל הנגעים והפגמים הרגילים בכל אומה ולשון שייכים בהם, ואינם ראויים להיות כלל חיי קודש, הנבדלים באצילותם, קדושתם וטהרתם, מחייו של כל עם אחר.